

Turizem opazovanja prostoživečih živali na Notranjskem

Tourism of wildlife observation in Notranjska

Anja Šumrada¹, Tomi Špindler¹, Maja Turnšek¹

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice

Izvleček

Turizem prostoživečih živali vključuje različne dejavnosti, kot so opazovanje, fotografiranje, sprehajalni safariji, potapljanje na koralnih grebenih in tako naprej. Na Notranjskem je največ ponudbe za organizirano opazovanje rjavega medveda. Nekateri ponudniki ponujajo zgolj opazovanje z opazovalnice, nekateri pa omogočajo tudi daljša doživetja za obiskovalce. Namen dela je analizirati interpretacijo opazovanja prostoživečih živali izbranih ponudnikov na Notranjskem in z raziskavo ugotoviti, katerega izmed osrednjih načinov uporabljajo ponudniki. Obstajajo vsaj trije osrednji načini interpretacije – koncept znanja, koncept odgovornosti ter interpretacija s čustveno vsebino. Odgovor na vprašanje, katere načine interpretacije uporabljajo ponudniki turizma opazovanja prostoživečih živali na Notranjskem, je pomembno, ker želimo izvedeti, kateri način interpretacije je najučinkovitejši, saj želimo, da bi obiskovalci pridobili čim več znanja ter še bolj spoštovali naravo. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, ali ponudniki svojim obiskovalcem ponujajo katerega od načinov interpretacije. S poglobljenimi intervjuji ponudnikov smo ugotovili, da ponudniki uporabljajo interpretacijo s konceptom znanja in s čustveno vsebino, vsak obiskovalec pa je obravnavan individualno, zato se način interpretacije spreminja glede na zanimanje obiskovalcev.

Ključne besede: interpretacija, turizem v naravi, eko turizem, turizem opazovanja prostoživečih živali

Abstract

Wildlife tourism includes various activities such as observation, photography, walking safaris, diving on coral reefs and so on. In the Notranjska region, there is a large offer for organized bear watching. Some providers only offer observation from the bear hide; some have longer experiences for visitors. The purpose of the paper is to analyse the interpretation of wildlife observations of selected providers in the Notranjska region, and to determine which of the central types are used by providers. There are at least three central types of interpretation (concept of knowledge, concept of responsibility and emotional content) and observation without interpretation. The answer to the question of what methods of interpretation are used by providers of wildlife tourism in Notranjska is important, because we want to find out which type of interpretation is the most effective, as we want visitors to take away as much knowledge and respect for nature as possible. The aim of the research was to find out whether providers offer their visitors any of the three types of interpretation. Through in-depth provider interviews, we found that providers most commonly use interpretation with a focus on knowledge and with emotional content, and each visitor is treated individually, so the method of interpretation changes according to the interests of visitors.

Keywords: interpretation, nature tourism, eco-tourism, wildlife observation, wildlife tourism

1 Uvod

Za kakovostno in uspešno izkušnjo turista je zelo pomembna interpretacija, ki turistu pomaga razumeti predano sporočilo. Je izobraževalna dejavnost, ki je v uporabi v krajih, ki jih obiskovalci obiščejo. V rabi je kot orodje za izboljšanje izkušenj obiskovalcev in njihovega zadovoljstva. Poleg tega je interpretacija pomembna tudi za obvladovanje njihovega vedenja zaradi zmanjševanja vznemirjanja živali (Marschall in sod., 2017).

Jacobs in Harms (2014) sta proučevala učinke različnih načinov interpretacije pri ogledu prostoživečih kitov. V sklopu raziskave sta se odločila za štiri različne vrste interpretacije opazovanja, in sicer: opazovanje brez interpretacije, kjer obiskovalci niso bili izpostavljeni nobeni obliki interpretacije; opazovanje s konceptom znanja, kjer je vodnik obiskovalcem posredoval preproste informacije o kitih, kot so: v kako velikih skupinah živijo, na kateri globini in kako dolgo, koliko tehtajo itn.; opazovanje s konceptom odgovornosti, kjer so se obiskovalci seznanili z razlago, ki je poudarjala človekov vpliv na kite in kako lahko ljudje s posameznimi dejanji vplivajo na njihovo življenje. Vodnik jim je tudi povedal, da nekaterim vrstam kitov grozi izumrtje in da vsak posameznik s svojim vedenjem pripomore k njihovi zaščiti. Zadnji način interpretacije pa je bil opazovanje s čustveno vsebino, pri kateri je bil izziv izzvati empatijo do kitov. Vodnik je obiskovalcem povedal, da so kiti, ki so okoli čolna, radovedni, se igrajo in uživajo ob opazovalcih. V skupini s konceptom znanja se je povečala le ena namera, in sicer namera za doniranje denarja za kite. V skupini s konceptom odgovornosti sta se povečali dve nameri, in sicer namera za spodbujanje drugih in namera za prostovoljstvo. V skupini s konceptom čustev pa so se povečale vse namere (doniranje denarja, spodbujanje drugih in prostovoljno delo). Po prejšnji raziskavi torej na obiskovalce najbolj učinkuje interpretacija s čustveno vsebino. Pri izvedbi vodenja vključevanje čustev pripomore, da začnejo obiskovalci na okolje gledati drugače, ga začnejo še bolj spoštovati in z ozaveščenjem,

raznimi donacijami projektov in prostovoljstvom pomagajo pri ohranjanju živalskih vrst v njem.

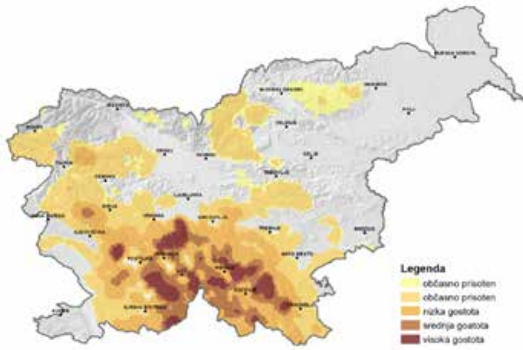
Namen raziskave je bil na podlagi raziskave po Jacobsu in Harmsu (2014) analizirati prisotnost naštetih načinov interpretacije pri izbranih ponudnikih opazovanja prostoživečih živali na Notranjskem in ugotoviti, katerega izmed osrednjih načinov uporabljajo ponudniki.

2 Metode

2.1 Območje raziskave

V Sloveniji je ponudba opazovanja prostoživečih živalih precej razširjena. Gostje imajo možnost opazovanja različnih živalskih vrst: od metuljev, ptic, dvoživk, netopirjev in vse do večjih živali, kot so srne, lisice, jeleni ter zveri, kot sta rjavi medved in volk. Največ ponudbe je za ogled medvedov. Ponudbe za ogled te zveri najdemo na Notranjskem in Kočevskem, kjer je tudi največja populacija medveda v Sloveniji (Jerina in sod., 2003).

V Notranjski regiji je približno deset turističnih ponudnikov, ki nudijo organizirane ogledne prostoživečih živali v notranjskih gozdovih. Večina ponudnikov ima v svojem programu zgolj opazovanje medveda na opazovalnici, nekateri pa imajo v svoji ponudbi tudi večurna doživetja, ko obiskovalce vodijo skozi dediščino območja, interpretacijo narave, ki poleg ogleda vključuje še sprehod in spoznavanje z gozdom. Raziskava je potekala na Notranjskem, kjer smo opravili poglobljene intervjuje z osmimi ponudniki, ki nudijo opazovanje prostoživečih živali v gozdovih na tamkajšnjem delu Slovenije.

Slika 1: Razširjenost in lokalne populacijske gostote rjavega medveda v Sloveniji (vir: Jerina in sod., 2013)

Figure 1: Range and local population densities of the brown bear in Slovenia

3 Rezultati

Vsi ponudniki opazovanja prostoživečih živali, ki smo jih zajeli v raziskavi ($n = 8$), omogočajo opazovanje medveda. En ponudnik ima v ponudbi Dan z medvedom, ko gostje nekaj ur (6–7 ur) spoznavajo medveda in njegov habitat, si ogledajo etnografsko zbirko, učno pot, naravo pa si lahko ogledujejo iz hiške za opazovanje narave, ki je postavljena ob jasi. Dan zaključijo z opazovanjem medveda iz opazovalnice. En ponudnik omogoča tudi gozdne trekinge, kjer si obiskovalci na poti ogledajo medvedov habitat, mesta, kje se medved zadržuje, kje se prehranjuje in giblje.

Glede na rezultate raziskave lahko ugotovimo, da izbrani ponudniki uporabljajo dva od treh osrednjih načinov interpretacije po Jacobsu in Harmsu (2014), in sicer interpretacijo s konceptom znanja, ko obiskovalcem povedo osnovne informacije o medvedu (velikost, teža, prehrana, življenjska doba itn.), predstavijo jim lovstvo v Sloveniji in da je lov nujno potreben za vzdrževanje ravnovesja med prostoživečimi živalmi in ljudmi. Ponudniki uporabljajo tudi interpretacijo s čustveno vsebino, pri kateri vodniki – lovci v razlago vključujejo svoje osebne izkušnje.

Pri interpretaciji s čustveno vsebino vodniki dodajo še elemente zgodbarjenja in tako obiskovalcev ne prepričujejo le z dejstvi. Eden takih primerov je zgodba, zakaj se medvedje umikajo na obrobje gozda: »Medvedka se boji za svoje mladiče in jih brani pred samcem, da jih le-ta ne bi ubil, zato se z mladiči umakne na obrobje gozda, kjer jih vzgaja. Ker pa so mladiči navajeni hrane na obrobju, se nikoli več ne vrnejo v gozd, čeprav se dominantnega samca odstrani iz gozda.« S tako zgodbo vodnik lahko utemelji lov. Ker pa se obiskovalcem smilijo mladiči, lov lažje sprejmejo in ugotovijo, da je le-ta nujno potreben.

Ponudniki opazovanja ne uporabljajo interpretacije s konceptom odgovornosti. Po našem mnenju bi bilo treba v razlago dodati tudi ta koncept, saj je pomembno, da ljudje začnejo skrbeti za naravo, četudi prihajajo iz mestnega okolja. Razložili bi jim, da tudi življenje v mestu negativno vpliva na naravo. Tako bi spodbudili bolj spoštljiv odnos ljudi do narave, da bi začeli varovati in ohranjati življenjsko okolje prostoživečih živali in živali same. Ugotovili smo, da vodniki – lovci podatke, ki jih vključujejo v razlago, črpajo iz svojega strokovnega znanja in izkušenj, ki so si jih pridobili skozi leta.

4 Zaključki in priporočila

Izbrani ponudniki uporabljajo dva od treh osrednjih načinov interpretacije, in sicer interpretacijo s konceptom znanja in interpretacijo s čustveno vsebino, s čimer vzbudijo čustva pri obiskovalcih. Interpretacija je odvisna od zanimanja obiskovalcev in njihovih vprašanj.

Priporočamo, da bi ponudbo razširili v doživetje, kar že imata dva izmed ponudnikov, ko obiskovalce s terenskimi vozili popeljeta na polno vožnjo po gozdovih, kjer obiskovalci,

ki večinoma prihajajo z mest in držav ter nimajo veliko stika z gozdovi, da si znajo predstavljati, kje pravzaprav živijo živali. Bolj trajnostno bi bilo doživetje življenjskega prostora rjavega medveda, ko bi se obiskovalci v spremstvu vodnika odpravili v gozd, kjer bi iskali znake prisotnosti medveda in drugih živali (odtisi, iztrebki, opraskana drevesa ...). Predlagamo tudi, da bi ponudbo razširili v celo- ali večdnevne pakete, da bi obiskovalci spoznali tudi okoliške znamenitosti (Cerkniško jezero, Rakov Škocjan, Pivška presihajoča jezera, Križno jamo itn.), se v spremstvu lokalnega vodnika odpravili na kolesarjenje po gozdovih ipd. V paket pa bi bilo vključeno tudi opazovanje medveda iz opazovalnice.

Ugotovili smo, da je lahko čakanje na opazovalnici za obiskovalce precej dolgočasno, saj se tudi več ur nič ne dogaja na krmišču. Zato priporočamo, da bi na opazovalnice npr. namestili plastificirane tablice, na katerih bi bile zapisane anekdote in prigode lovcev, povezane z medvedom. Na tablicah bi bile lahko tudi osnovne informacije o medvedu in drugih živalih, ki prihajajo na krmišče. Tako bi se obiskovalci nekoliko zaposlili v času, ko na krmišču ni živali in bi lažje pričakali prihod medveda. Na informativnih građivih bi bile lahko tudi fotografije, ki jih lovci posnamejo s kamerami v okolici opazovalnice. Obiskovalci bi videli, da medved res pride na krmišče. Ker so obiskovalci čedalje mlajši, predlagamo, da bi v opazovanje vključili tudi sodobno tehnologijo, npr. nakup VR-očal, skozi katera bi lahko videli posnetke medveda. Za VR-očala ni potreben zvok in ne motijo medvedov, obiskovalci pa si za nekaj minut lahko zapolnijo čas na opazovalnici.

Ugotovili smo tudi, da nekateri ponudniki obiskovalce na opazovalnicah puščajo same. Pripeljejo jih na opazovalnico, povedo še zadnja navodila in uro, ko jih bodo prišli iskat, nato jih zapustijo. Glede varnosti obiskovalcev je to neodgovorno, saj lahko obiskovalci zaradi

dolgčasa sami zapustijo opazovalnico (čeprav je to prepovedano) in se nato izgubijo v gozdu. Karamanlidis in sod. (2016) poudarjajo, da mora opazovanje medvedov iz opazovalnice vedno potekati pod nadzorom izkušenega terenskega vodnika. Če je na opazovalnici, lahko obiskovalcem še kaj šepetaje pove, predvsem tedaj, ko se na krmišču nič ne dogaja in živali ni, tako pa ima izkušnja za obiskovalce dodano vrednost, saj razbije monotonost na opazovalnici.

Kot zadnje tveganje v ponudbi je neločljivo povezano z izkušnjo turizma opazovanja prostoživečih živali, saj je prihod živali do opazovalnice težko napovedati in nadzorovati, ker je odvisen od vedenja same živali, pa tudi od interakcij ekosistemov (druge motnje v okolju, čas parjenja, izobilje hrane v naravi). Na Notranjskem večina ponudnikov to težavo rešuje tako, da svojim obiskovalcem nudi polovično ceno pri naslednjem obisku. En ponudnik pa tretji ogled nudi brezplačno, če obiskovalci tudi pri drugem ogledu ne vidijo medveda. Tako se ponudniki poskušajo izogniti nezadovoljstvu, če obiskovalci ne vidijo medveda. Z uporabo strategije za obvladovanje tveganja lahko omilimo posledice tveganja in le-ta lahko vključuje: pridobivanje in uporaba znanja, zaupanje in diverzifikacijo (Heimtun in Lovelock, 2017). Znanje je predvsem odvisno od vodnika, ki bi s svojim znanjem o gozdovih in živalih znal obiskovalce animirati v času čakanja na žival. Poleg tega je pomembno tudi zaupanje med vodnikom in obiskovalci, da jih bo vodnik varno pripeljal na opazovalnico in nazaj. Pomembna je tudi diverzifikacija, ki vključuje druge dejavnosti (npr. Dan z medvedom, spoznavanje življenjskega prostora medveda).

Da bi se izognili prevelikim morebitnim razočaranjem, je zelo pomembno, da ponudniki obiskovalce že pred samim prihodom opozorijo, da medveda morda ne bodo srečali. Hkrati pa poudarijo, da se bodo kljub temu veliko naučili o njegovem življenju, habitatu,

prehrani, se naučili, kako se obnašati v gozdu in kako ravnati v primeru srečanja z medvedom in kako se vesti, da bo vznemirjanje medvedov čim manjše. Ponudniki lahko vključijo tudi pripovedi o lovu na medveda. Ker pa ima ta besedna zveza med nekaterimi segmenti negativen prizvok, je pomembno področje fotolov na medveda, kjer je, podobno kot pri lovu, možnost srečanja medveda odvisna tako od sreče kot od izkušenosti fotolovca. V tem primeru morajo biti vodniki tudi vsaj toliko usposobljeni, da gostom lahko ponudijo nasvete, kako najbolje fotografirati medveda, da bodo nastale lepe fotografije in bo proces varen.

Spodbujanje razvoja tovrstnega produkta v prihodnje je pomembno predvsem v okviru strategije razvoja turističnih produktov v Sloveniji. Pri tem ima opazovanje prostoživečih živali še posebno pomembno vlogo, saj obiskovalci iz prve roke spoznajo, kako živali živijo v naravi, ne samo, kako živijo v živalskih vrtovih. Hkrati so tovrstni turistični produkti pomembni tudi zato, da obiskovalci razumejo naravno vedenje živali in se tudi sami naučijo, kako se obnašati v naravi. Med drugim se obiskovalci pri opazovanju naučijo, kako se ustrezno odzvati ob morebitnem srečanju s prostoživečimi živalmi, da ne bi nastali napadi. Predvsem pa tovrstni turistični produkti skrbijo za ozaveščanje o skrbi za naravo, o načinih, na katere lahko posamezniki pripomorejo k skrbi za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ter o vlogi slovenskega trajnostno naravnaneega lovstva pri tej skrbi.

5 Summary

Unspoiled nature is a limited resource; it must be taken care of and not destroyed by mass tourism. Natural tourism includes various activities, such as visiting mountains, rivers and lakes, and includes wildlife tourism. In Slovenia, the offer of wildlife observation is very widespread, and guests can

observe various animal species. There are 10 wildlife watching providers in the Notranjska region, with a focus on bear watching, of which there are many in the region.

Our research is based on the research of Jacobs and Harms (2014), who identified three types of interpretations (concept of knowledge, concept of responsibility and emotional content) in their study and analysed their effectiveness. Following the example of their research, we analysed the frequency of these types of interpretations among wildlife watching providers in the Notranjska region.

Through the analysis of the survey, we found that all interviewed wildlife tourism providers in the Notranjska region use interpretation among visitors. Selected providers use two of the three main types of interpretation according to Jacobs and Harms (2014), namely interpretation with the concept of knowledge, where visitors are told basic information about bears (size, weight, diet, lifespan, etc.) and introduced to hunting in Slovenia. They also use an interpretation with emotional content, in which the guides-hunters include their personal experiences and elements of storytelling in the explanation, thus arousing emotions in the visitors, which makes it easier for them to accept e.g., hunting. Mostly, however, the interpretation depends on the interest of the visitors and their questions.

6 Zahvala

V prvi vrsti velja zahvala Strokovno-znanstvenemu svetu Lvske zveze Slovenije, ki je v okviru razpisa za najboljša študentska dela s področja divjadi in lovstva izbral diplomsko delo Anje Šumrada z naslovom Turizem opazovanja prostoživečih živali na Notranjskem. Prav tako se iskreno zahvaljujemo vsem ponudnikom, ki so bili pripravljeni sodelovati pri raziskavi in so podali izčrpne odgovore.

7 Viri

- Heimtun, B., Lovelock, B., 2017. Communicating paradox: Uncertainty and the northern lights. *Tourism Management*, 61, 63–69.
- Jacobs, M. H., Harms, M., 2014. Influence of interpretation on conservation intentions of whale tourists. *Tourism Management*, 42, 123–131.
- Jerina, K., Debeljak, M., Džeroski, S., Kobler, A., in Adamič, M. 2003. Modeling the brown bear population in Slovenia: a tool in the conservation management of a threatened species. *Ecological modelling*, 170(2-3), 453–469.
- Jerina, K., Jonozovič, M., Krofel, M., in Skrbinšek, T. 2013. Range and local population densities of brown bear *Ursus arctos* in Slovenia. *European Journal of Wildlife Research*, 59(4), 459–467.
- Karamanlidis, A., Kavčič, I., Majić, Skrbinšek, A., Bernardić, L., Blažič, M., Huber, Đ., Reljić, S. 2016. Nepotrošna raba rjavih medvedov v turizmu: smernice za odgovorno ravnanje. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za biologijo: 22 str.
- Marschall, S., Granquist, S. M., Burns, G. L., 2017. Interpretation in wildlife tourism: Assessing the effectiveness of signage on visitor behaviour at a seal watching site in Iceland. *Journal of outdoor recreation and tourism*, 17, 11–19.
- Pratt, S., Suntikul, W., 2016. Can marine wildlife tourism provide an “edutaining” experience?. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 33(6), 867–884.
- Tilden, F., 1977. *Interpreting our heritage* (3th Ed.). Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.
- Wiener, C. S., Needham, M. D., Wilkinson, P. F., 2009. Hawaii's real life marine park: interpretation and impacts of commercial marine tourism in the Hawaiian Islands. *Current Issues in Tourism*, 12(5–6), 489–504.